

Agnieszka Ginter, Halina Kaluża, Olga Walczewska

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

POSTAWA MŁODYCH ROLNIKÓW POWIATU CIECHANOWSKIEGO WZGLĘDEM MOŻLIWOŚCI ROZWOJOWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH

*THE ATTITUDE OF YOUNG FARMERS OF CIECHANÓW DISTRICT
FACED WITH THE OPPORTUNITIES OF FARMS DEVELOPMENT*

Słowa kluczowe: młody rolnik, gospodarstwo rolne, rozwój gospodarstwa

Key words: young farmer, farm, farm development

JEL codes: Q12, Q75, R12

Abstrakt. Celem badań jest próba poznania i analiza postaw młodych rolników z powiatu ciechanowskiego względem szans rozwojowych ich gospodarstw rolnych, w zależności od wykształcenia i źródeł dochodu w gospodarstwie. Dane do analizy zebrano za pomocą kwestionariusza wywiadu w 50 gospodarstwach rolnych w 2014 roku. Właścicielami przeważającej grupy gospodarstw byli mężczyźni w wieku około 30. roku życia, z wykształceniem wyższym. W produkcji rolniczej prowadzonej w badanych gospodarstwach rolnych dominował dział produkcji zwierzęcej. Najwięcej gospodarstw (42% badanych) miało powierzchnię od 10 do 20 ha. Największą wolę rozwoju gospodarstw wyrażali rolnicy mający wyższe wykształcenie i utrzymujący się z pracy we własnym gospodarstwie. Deklarowali oni głównie zwiększenie powierzchni posiadanych gospodarstw, które stawałyby się formalnie ich własnością.

Wstęp

Wraz z rozwojem gospodarczym następują modyfikacje w dostępnych i wdrażanych sposobach produkcji [Klepacki 1997]. Gospodarstwa rolne znajdują się pod coraz większą presją zmieniającego się otoczenia, czego skutkiem jest ich systematyczne dostosowanie do kreujących się warunków zewnętrznych [Runowski 2002]. Działalność rolniczą cechuje integralny związek z przyrodą, klimatem, rytmem biologicznym i ziemią. Wykorzystywanie adekwatnych metod technologicznych jest warunkiem koniecznym dla zapewnienia sukcesu w prowadzeniu nowoczesnego gospodarstwa rolnego [Borkowska 2009].

Zdaniem przedstawicieli COPA-CEGECA (Europejska organizacja zrzeszająca rolnicze związki zawodowe i organizacje spółdzielcze), młodzież i młodzi rolnicy mają ogromne znaczenie na obszarach wiejskich w zagwarantowaniu wzrostu i utrzymania ich żywotności w całej Europie. Priorytetem COPA-CEGECA jest przyciągnięcie młodych ludzi rozpoczynających działalność w gospodarstwie oraz zapewnienie im wystarczającego wsparcia. Młodzi rolnicy muszą poradzić sobie z nowymi wyzwaniami [Biuletyn informacyjny... 2014]. Nowe technologie, postęp naukowy i biologiczny są wykorzystywane, jeśli rolnik ma odpowiednie doświadczenie, jednak bardzo istotne jest także zaplecze intelektualne, a co za tym idzie – wykształcenie. Prawdą jest, że tylko właściwie wykształceni rolnicy są w stanie czynnie uczestniczyć w procesie transformacji rolnictwa oraz wyprowadzić wieś z zacofania [Malaga-Toboła 2007].

Material i metodyka badań

Celem pracy była próba poznania postaw młodych rolników powiatu ciechanowskiego względem możliwości rozwojowych ich gospodarstw rolnych w zależności od wykształcenia i źródeł dochodu w gospodarstwie. Badania przeprowadzono w 50 gospodarstwach rolnych w 2014 roku. Podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu przeprowadzony z decyden-

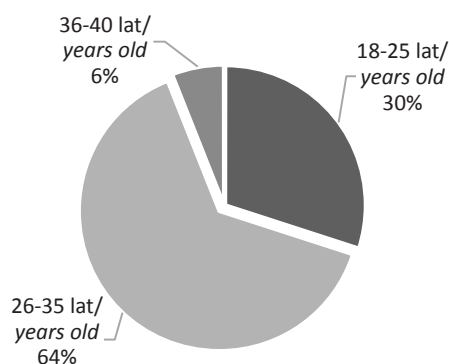
mi wybranych jednostek organizacyjnych. Ankieta miała charakter anonimowy i była skierowana celowo do młodych producentów rolnych poniżej 40. roku życia. Kwestionariusz ankiety zawierał pytania otwarte i zamknięte, dotyczące danych charakteryzujących badane gospodarstwa, głównie zasobów ziemi, pracy, kapitału i planów na przyszłość. Do analizy zagadnienia wykorzystano metodę opisowo-tabelaryczną.

Wyniki badań

Powiat ciechanowski jest jednym z 42 powiatów zlokalizowanych na obszarze województwa mazowieckiego. Wśród 37 tzw. powiatów „ziemskich” jest on zarówno pod względem obszarowym, jak i ze względu na liczbę ludności średnim powiatem. Powiat ten obejmuje 106 tys. ha, czyli stanowi 3,0% powierzchni województwa mazowieckiego [GUS 2014]. Graniczy z pięcioma powiatami: mławskim, przasnyskim, makowskim, pułtuskim i płońskim. Rolnictwo wraz z gospodarką żywnościową jest podstawową dziedziną gospodarki powiatu. Tereny użytkowane rolniczo stanowią 76 097 ha użytków rolnych, tj. ok. 72% ogólnej powierzchni powiatu. Grunty najlepsze jakościowo zaliczane do II i III klasy bonitacyjnej zajmują ok. 33% użytków rolnych, średnie klasy IV – ok. 35%, słabe klasy V i VI stanowią 32%. W strukturze władania użytków rolnych dominuje sektor prywatny [Powiat ciechanowski... 2010]. Właścicielami gospodarstw rolnych zlokalizowanych w powiecie ciechanowskim byli w 94% mężczyźni w wieku do 40 lat (min. 18 lat).

Z danych zaprezentowanych na rysunku 1 wynika, że największa grupa (64%) badanych rolników znajdowała się w przedziale wiekowym 26-35 lat. Najmłodsza grupa rolników stanowiła 30% ogółu, a 6% to rolnicy w wieku 36-40 lat. Sytuacja taka może świadczyć o tym, że proces sukcesji w rolnictwie trwa i dotyczy młodych rolników.

Badana grupa rolników zdawała sobie sprawę, że akcesja Polski do Unii Europejskiej postawiła polskie rolnictwo przed nowymi wyzwaniami oraz trudnymi wyborami. Polskie rolnictwo zostało objęte nowymi rozwiązaniami, które miały na celu akcelerować lepszą jakość życia na obszarach wiejskich oraz poprawić sytuację dochodową gospodarstw rolnych. Obecny system gospodarowania (przede wszystkim rozdrobniona struktura agrarna) nie jest w stanie tego zapewnić i w związku z tym badani szanse rozwoju upatrywali w systematycznym powiększaniu powierzchni swoich gospodarstw.

Rysunek 1. Struktura właścicieli gospodarstw rolnych ze względu na wiek

Figure 1. Structure of owners by age

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 1. Wykształcenie badanych producentów rolnych
Table 1. Education level of the farmers

Poziom wykształcenia/ Education level	Liczba producentów rolnych/ Number of farmers	Struktura/ Structure [%]
Zawodowe/Vocational	8	16
Średnie/Secondary	13	26
Wyższe/Tertiary	29	58

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Z danych zaprezentowanych w tabeli 1 wynika, że najwięcej respondentów stanowili producenci z wykształceniem wyższym.

W żadnej grupie wiekowej nie znaleźli się rolnicy z wykształceniem podstawowym. 70% właścicieli gospodarstw rolnych miało wykształcenie kierunkowe rolnicze, wśród których najwięcej (21) było z wyższym wykształceniem. Grupa 10 producentów rolnych miała wiedzę rolniczą na poziomie średnim, a pozostali na poziomie

Tabela 2. Wybrane dane opisujące badane gospodarstwa
Table 2. Chosen data about farms

Wyszczególnienie/ Specification	Liczba respondentów/ Number of respondents	Struktura/ Structure [%]
Powierzchnia gospodarstwa/Farm area		
5-10 ha	7	14,0
10-20 ha	21	42,0
20-50 ha	16	32,0
> 50 ha	6	12,0
Forma własności posiadanych gruntów/ Form of ownership of land in disposal		
–w całości własne/ in total own	32	64,0
–głównie własne i część dzierżawa/mainly own and in part rent	14	28,0
–głównie dzierżawa i w części własne/mainly rent and in part own	4	8,0

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

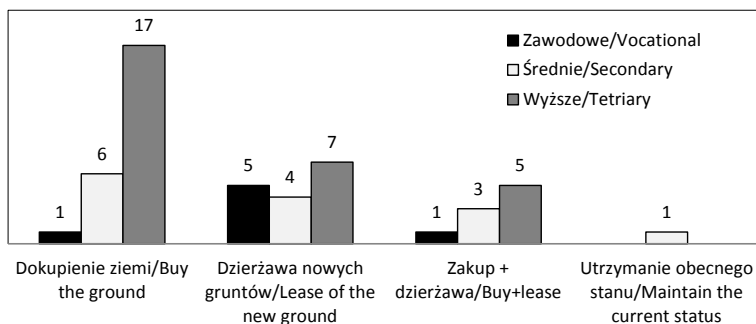
produkcją zwierzęcą. W badanej grupie rolników 2 z nich aktywnie uczestniczyło w programie rolnośrodowiskowym. Mieli oni wykształcenie wyższe rolnicze i gospodarstwa powyżej 50 ha.

W analizie wybranego zagadnienia zwrócono uwagę na związek wykształcenia respondentów z ich postawami względem planów na przyszłość. Jak zaprezentowano na rysunku 2, najczęściej respondentów (80,0%) jako kierunek rozwoju swojego gospodarstwa wskazała powiększenie areálu gospodarstwa głównie przez dokupienie ziemi bądź jej dzierżawę. Wyłącznym dokupieniem ziemi zainteresowany był niemal co drugi rolnik (48%). Taki kierunek rozwoju gospodarstw zanotowano dla największej grupy rolników z wyższym wykształceniem (34% ogółu badanych i niemal 60% rolników z tym poziomem edukacji). Dzierżawa była brana pod uwagę w 16 gospodarstwach rolnych. Podobne zainteresowanie zanotowano w przypadku wszystkich poziomów wykształcenia

zawodowym. W trakcie przeprowadzanych wywiadów wśród rolników można było zaobserwować zdecydowaną chęć do dalszej edukacji. Wynikało to przede wszystkim z tego, że wykształcenie wyższe rolnicze jest brane pod uwagę przy ubieganiu się o unijne wsparcie i można otrzymać za to dodatkowy punkt.

Pod względem posiadanego areálu ziemi (tab. 2) najczęściej było gospodarstw (42%) w przedziale od 10 do 20 ha. Największe gospodarstwa stanowiły tylko 12%. Większość badanych rolników (64%) gospodarowała w 100% na własnych gruntach. W 14 badanych gospodarstwach dominowała własność na ponad 50% powierzchni, a w pozostałych przeważała dzierżawa.

Ponad połowa (52%) badanych rolników zajmowała się głównie produkcją zwierzęcą. W niemal co trzecim badanym gospodarstwie prowadzono wyłącznie produkcję roślinną (30% producentów). U 12% rolników dominowała produkcja roślinna, a pozostali (6%) zajmowali się tylko

Rysunek 2. Plany respondentów wobec możliwości powiększenia gospodarstwa w zależności od wykształcenia
Figure 2. Plans respondents to the possibility of enlarging household depending on education

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

badanych. Kombinacją dwóch powyższych sposobów na zwiększanie powierzchni gospodarstw zainteresowanych było 9 rolników (18% ogółu), a jeden producent rolny ze średnim wykształceniem nie wskazał żadnych planów zmiany w posiadanym areale ziemi. Na podstawie analizy związku wykształcenia właścicieli gospodarstw z planami zmian w gospodarstwach zaobserwowano, że większa aktywność i determinacja, aby powiększyć powierzchnię posiadanego gospodarstwa charakteryzowała rolników z wyższym wykształceniem, w tym rolniczym.

Podjęto również próbę znalezienia związku między planami rolników na przyszłość a źródłami pochodzenia dochodów. Analiza źródeł dochodu badanych rolników wykazała, iż dla większości rolników (52,0%) gospodarstwo rolne stanowiło najważniejsze i jedyne źródło dochodu. W trzech gospodarstwach rolnych (6,0% gospodarstw) rodzina rolnicza utrzymywała się głównie z działalności pozarolniczej. Pozostałe gospodarstwa (42%) łączyły dochody z działalności rolniczej z pozarolniczymi źródłami, ale przeważającym źródłem utrzymania była praca w gospodarstwie rolnym.

Wyłącznie dokupieniem ziemi zainteresowanych było 17 rolników (65,4% badanych) utrzymujących się tylko z pracy w gospodarstwie oraz 7, dla których głównym źródłem dochodu była działalność rolnicza (33,3% z tymi źródłami dochodów). Pozostali dwaj producenci utrzymujący się tylko z rolnictwa deklarowali zarówno dokupienie ziemi oraz jej dzierżawę. Dzierżawa najchętniej podejmowana byłaby zarówno przez 7 gospodarstw utrzymujących się tylko z pracy w gospodarstwie (26,9% tak się utrzymujących) oraz przez 7 rolników utrzymujących się głównie z rolnictwa (33,3% tak się utrzymujących). Ponadto ten kierunek powiększania gospodarstw charakterystyczny był dla dwóch rolników, gdzie głównym źródłem była praca poza gospodarstwem (66,6 % w ten sposób utrzymujących się). Dokupienie ziemi i dzierżawa odpowiada siedmiu właścicielom gospodarstw, łączącym dwa źródła dochodów, gdzie dominowała działalność rolnicza. Rolnik, który nie chciał powiększania swojego gospodarstwa utrzymywał się głównie z pracy poza nim.

Podsumowanie

Badani młodzi producenci rolni z powiatu ciechanowskiego chcą zwiększać areal posiadanej przez nich ziemi uprawianej rolniczo, głównie przez zakupienie, na co wskazało 48% respondentów. Rolnicy z wyższym wykształceniem zainteresowani byli zarówno zakupem, jak i dzierżawą ziemi rolniczej, jednak z naciskiem na zakupienie ziemi. Dla producentów rolnych ze średnim wykształceniem, zarówno możliwość zakupu, jak i dzierżawy była dobrym pomysłem na rozwijanie swoich gospodarstw. Rolnicy mający zawodowe wykształcenie głównie wykazywali zainteresowanie dzierżawą ziemi rolniczej. Tylko zakupem ziemi zainteresowanych było najwięcej tych rolników, którzy utrzymywali się z prowadzonej działalności rolniczej. Przeprowadzone badania i analiza wpisują się w aktualny proces zmian prawnych dotyczący obrotu ziemią rolniczą. Nowe regulacje prawne mogą utrudnić rynkowy obrót ziemią rolniczą i skomplikować wykonanie decyzji dotyczących szans rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych, które, jak wykazały badania, ściśle wiążą się z ich powiększaniem.

Literatura

- Biuletyn informacyjny Związku Zawodowego „Młodzi Rolnicy RP”* nr 1(1), grudzień 2014.
- Borkowska Małgorzata. 2009. „Działalność rolnicza w gminie Oleśnica”. *Journal of Agribusiness and Rural Development* 3(13): 25-31, http://www.jard.edu.pl/pub/4_3_2009.pdf, dostęp luty 2016.
- GUS. 2014. *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym*. Warszawa.
- Klepacki Bogdan. 1997. *Technologia produkcji a gospodarstwo rolnicze (ujęcie teoretyczne)*. [W] *Postęp techniczny a organizacja gospodarstw rolniczych*, 34-50. Warszawa: Wydawnictwo SGGW,
- Małaga-Toboła Urszula. 2007. „Realizacja funduszy strukturalnych a poziom wykształcenia rolników”. *Inżynieria Rolnicza* 9(97): 157.
- Powiat ciechanowski. Rolnictwo*. 2010. http://www.ciechanow.powiat.pl/content.php?cms_id=14&lang=pl&p=p2, dostęp grudzień 2015.
- Runowski Henryk. 2002. *Tendencje zmian w rolnictwie polskim*. [W] *Transformacja rolnictwa polskiego i ukraińskiego w latach 90*, red. B. Klepacki, G. Czerewko, 7-15. Warszawa: Wydawnictwo Wieś Jutra.

Summary

The aim of the study was to analyze the activity of young farmers located in the district of Ciechanów to the development opportunities they held farms, depending on the education of agricultural producers and sources of income on the farm. Data for the analysis were collected using a questionnaire in 50 farms in 2014. The owners of the majority of the farms were male respondents aged about 30 years of age with higher education. In agricultural production conducted in the surveyed farms had most of the department of animal production. Most households (42% of respondents) had an area of between 10-20 ha. Respondents with higher education, continuing work on his farm expressed will of the greatest development of farms primarily by increasing its surface, which would become formally owned by them.

Adres do korespondencji
dr hab. Halina Kaluża, dr inż. Agnieszka Ginter, mgr Olga Walczewska, doktorantka
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Zakład Ekonomiki Rolnictwa i Agrobiznesu
ul. Konarskiego 2, 08-110 Siedlce
e-mail: aginter@vp.pl, haliana.kaluza@interia.pl, olga.walczewska@interia.pl